

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

**LABOUR ECONOMICS AND
HUMAN CAPITAL**

scientific electronic journal

2023 yil 4-son

Volume 5, Issue 4, 2023

**МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI VA INSON KAPITALI

№ 4-2023

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko‘chasi,
49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog‘lanish uchun telefonlar:

+998998818698

Tahririyat Kengashi raisi:

(Chairman of the Editorial Board)

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:

(Members of the Editorial Board)

Toshqulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadjiyevich, i.f.d., prof.
Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d, prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
Amirov Lochinbek Fayzullayevich, i.f.f.d., (PhD), dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.f.d., (PhD), dots.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:

(Community Council members)

Bred Bodenzauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federasiyasi)
Keynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muxarrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Veb-administrator (Web admin): Musayev Xurshid Sharifjonovich

MUNDARIJA (CONTENTS)**MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI**

S.P.Qurbonov	<i>Mahallada ishsiz aholini ish bilan bandligiga ko'maklashish: imkoniyat va mas'uliyat</i>	6-17
K.J.Sodiqxo'jayev	<i>Ishlab chiqarish korxonalarida mehnat muhofazasi tizimini takomillashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikni ta'minlash</i>	18-26
H.A.Hakimov	<i>Fiskal va monetar siyosatning muvofiqligi va ularning mehnat bozori bilan aloqadorligi</i>	27-34

INSON KAPITALI

N.N.Shotursunova	<i>Inson kapitali rivoji – shaxs-jamiyat-davlat taraqqiyotining kafolati</i>	35-43
T.N.Azimov	<i>Methodological aspect of human capital assesment...</i>	44-55
G.U.Shomiyev	<i>Некоторые аспекты организационно - экономического механизма формирования человеческого капитала: международный опыт</i>	56-68
G.U.Shomiyev	<i>Совершенствование механизма формирования человеческого капитала в сфере оказания медицинских услуг: системный подход</i>	69-80

INSON TARAQQIYOTI

S.P.Qurbonov	<i>Qishloq hududlarida unumli bandlik tamoyillari asosida aholi daromadlarini oshirish imkoniyatlari</i>	81-92
---------------------	--	-------

MIGRATSIYA

D.K.Israilova	<i>Tashqi mehnat migratsiyasini tartibga solishning institutsional mexanizmlarini takomillashtirish</i>	93-111
----------------------	---	--------

INSON RESURLARINI BOSHQARISH

Z.Dj.Adilova	<i>HR brendingni rivojlantirish omillari va baholash usullari: xorijiy tajriba</i>	112-121
B.I.Adizov	<i>Oliy ta'lim muassasalarida "KPI" dan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari</i>	122-130
Z.M.Isaqova	<i>Davlat xizmatichilari faoliyati samaradorligini baholashda loyiha boshqaruvi standartlari</i>	131-141
D.A.Qurbonova	<i>Relationship between financial motivational mechanisms and employee performance at food industry enterprises</i>	142-149

B.E.Tagayev, X.N.Abdullayeva	<i>Raqamli iqtisodiyotga o'tish davrida liderlarni boshqarish orqali mehnat unumdorligini oshirish ...</i>	150-162
N.B.Tula	<i>Эффективное управление человеческими ресурсами на основе демографических данных ...</i>	163-169
TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH		
Rohana Ngah, S.B.Goyipnazarov	<i>Tacit knowledge sharing and entrepreneurial orientation on organizational performance of micro businesses in Malaysia</i>	170-177
G.M.Abdulxayeva	<i>Tog' va tog'oldi hududlarini mintaqalash hududiy rivojlanishni tartibga solish vositasi sifatida</i>	178-189
N.A.Anvarov	<i>Развитие сельских территорий через агротуризм в Самарканде</i>	190-198
G.Sh.Karabayeva	<i>Стимулы для развития устойчивой экономики..</i>	199-207
D.Y.Matrizayeva	<i>Роль экономического управления в повышении эффективности управления объектами недвижимости</i>	208-215
G.U.Shomiyev	<i>Формирование человеческого капитала в контексте развития рынка медицинских услуг в Узбекистане</i>	216-226

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA “KPI” DAN FOYDALANISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Adizov Baxtiyor Ismatovich

PhD, Buxoro davlat universiteti, Marketing va menejment kafedrası,

b.i.adizov@buxdu.uz

DOI: https://doi.org/10.55439/LEHC/vol2_iss1/a43

Annotatsiya: Ushbu maqola oliy ta'lim muassasalarida KPI dan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlariga bag'ishlangan. KPI- bu kompaniyalar o'z maqsadlariga qanchalik yaxshi erishayotganini va strategiyasini amalga oshirishni o'lchash uchun foydalanadigan o'ziga xos ko'rsatkichlar. Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalari o'z faoliyati samaradorligini oshirish zarurati bilan bir qatorda talabalar, o'qituvchilar, tadqiqotchilar va boshqaruv organlariga qo'yilayotgan talablarning ortib borishi kuzatilmoqda. Shu nuqtai nazardan, asosiy faoliyat ko'rsatkichlaridan (KPI) foydalanish ta'lim muassasalarini boshqarishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi

Kalit so'zlar: Faoliyatning asosiy ko'rsatkichlari, strategik maqsadlar, samaradorlik, boshqaruv.

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ «КПИ» В ВУЗАХ

Адизов Бахтиёр Исмаатович

PhD, Бухарский государственный университет,

кафедра Маркетинга и менеджмента

Аннотация. Данная статья посвящена особенностям использования KPI в высших учебных заведениях. KPI — это конкретные индикаторы, которые компании используют для измерения того, насколько хорошо они достигают своих целей и реализуют свою стратегию. Сегодня, помимо необходимости повышения эффективности деятельности высших учебных заведений, наблюдается рост требований, предъявляемых к студентам, преподавателям, исследователям и органам управления. В этом контексте использование ключевых показателей эффективности (КПЭ) является важным инструментом управления образовательными учреждениями.

Ключевые слова: Ключевые показатели эффективности, стратегические цели, эффективность, управление.

SPECIFIC CHARACTERISTICS OF USING "KPI" IN HEI

Adizov Bakhtiyor Ismatovich

PhD, Bukhara State University,

Department of Marketing and Management

Abstract: This article is dedicated to the specific features of using KPI in higher education institutions. KPIs are specific indicators that companies use to measure how well they are achieving their goals and implementing their strategy. Today, in addition to the

need to improve the efficiency of higher education institutions, there is an increase in demands placed on students, teachers, researchers and management bodies. In this context, the use of key performance indicators (KPIs) is an important tool in the management of educational institutions.

Keywords: Key performance indicators, strategic goals, efficiency, management.

Kirish

Zamonaviy oliy ta’lim jadal texnologik taraqqiyot, mehnat bozori ehtiyojlari va ijtimoiy-iqtisodiy o’zgaruvchilar kabi global muammolarga duch kelmoqda. KPI kontseptsiyasi oliy ta’lim muassasalariga ushbu muammolarga samarali moslashish va maqsadlariga erishishda yordam beradi. Ta’lim sifatini baholash va monitoring qilish oliy ta’lim muassasalari oldidagi muhim vazifalardan hisoblanadi. KPI tizimidan foydalanish ta’lim sifatini tezkor o’lchash va yaxshilash, shuningdek, ta’lim dasturlari va pedagogik xodimlarning samaradorligini baholash imkonini beradi.

Oliy ta’lim muassasalari cheklangan moliyaviy resurslar va ulardan maqbul foydalanish zaruriyatiga duch kelmoqda. KPIlardan foydalanish moliyani samarali boshqarish, ortiqcha sarf-xarajatlarni aniqlash va kuchlarni ustuvor yo’nalishlarga qaratish imkonini beradi.

Oliy ta’lim muassasalari o’rtasidagi keskin raqobat sharoitida raqobatdosh ustunlikka ega bo’lish ham muhim ahamiyatga ega. KPI tizimidan foydalanish rivojlanishning asosiy jihatlarini aniqlash va ularga e’tibor qaratish imkonini beradi, bu esa universitetning raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

Oliy ta’limda KPI dan foydalanish samaraliroq boshqaruvga, aloqalarni yaxshilashga va jarayonlarning shaffofligini ta’minlaydi. Bu samarali qarorlar qabul qilishni qo’llab-quvvatlashga yordam beradi va muassasani barcha manfaatdor tomonlar uchun ochiqroq qiladi.

Ushbu omillarni hisobga olgan holda, KPI sohasidagi tadqiqotlar va oliy o’quv yurtlarini rivojlantirish amaliy foyda keltirishi va ta’limning yanada rivojlanishiga hissa qo’shishi mumkin.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Oliy ta’lim muassasalarida KPI dan foydalanishning o’ziga xos xususiyatlarini ko’plab xorij, MDH malakatlari va mahalliy olimlar o’z ilmiy ishlarida turli yondashuvlarga asosan yoritib kelmoqdalar.

KPI asosidagi boshqaruv tizimlari xorijda u yoki bu shaklda bir necha o’n yillar davomida qo’llanilgan. Piter Druker haqli ravishda KPI orqali maqsadlarga erishish samaradorligini baholash tizimining asoschisi hisoblanadi. "Maqsadlar bo’yicha boshqarish" texnikasi 1960 va 1970 yillarda paydo bo’lgan, AQShda "maqsadlar bo’yicha boshqarish" deb nomlangan. Ushbu texnikaning asosiy g’oyasi Piter Drucker tomonidan taklif qilingan. Ma'lumki, o’sha paytda mavjud bo’lgan boshqaruv yondashuvlari darhol takomillashtirishni talab qilgan. Ushbu texnikadan foydalangan holda, har bir xodimning shaxsiy yutuqlari baholanadi, bunda xodimning ma'lum bir vaqt

davomida, odatda bir yil davomida bajargan ishining natijalariga e'tibor qaratiladi.

Biroq, eng ko'p qo'llaniladigan kontsepsiya 1990-yilda Garvard Iqtisodiyot maktabi professorlari Devid Norton va Robert Kaplan tomonidan taklif qilingan BSC (Balanced Scorecard) hisoblanadi. Ushbu yondashuvning mohiyati strategik maqsadlarni ajratish, kompaniyaning operatsion maqsadlari va vazifalari bilan aloqalarni o'rnatish va asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI) yordamida ushbu maqsadlarga erishishni nazorat qilishdir. Yagona boshqaruv kontsepsiyasining asosi BSC hisoblanadi va KPI faqat uning natijasidir.

Oliy ta'lim muassasasining deyarli har bir KPI ko'rsatkichlari ilmiy va pedagogik xodimlar faoliyatining o'ziga xos turiga bo'linishi mumkin. Shunday qilib, oliy o'quv yurtlarining KPIga ularning faoliyatining ilmiy tadqiqot faoliyatini rejalashtirish bevosita ta'sir qiladi, buning natijasida shaxsiy maqsadlarga erishiladi. Shu bilan birga, ma'muriy va boshqaruv xodimlari ilmiy va pedagogik xodimlarning faoliyatini amalga oshirish bilan bog'liq xavflarni boshqarish bo'yicha vazifalarni bajarishlari shart, chunki ular oliy ta'lim muassasalarining KPIlari uchun mas'uldirlar.

Shuningdek, M.V.Polevaya tomonidan o'tkazilgan tadqiqotga ko'ra, xodimlarning samaradorligini baholash va rag'batlantirish tizimlari ta'lim muassasasining strategik maqsadlari bilan bog'liq bo'lishi kerak, bunga yakuniy asosiy ko'rsatkichlar tizimidan foydalanish orqali erishiladi.

Shu bilan birga, Ignatiev V.P., Pavlov G.N. va Fedorov S.F. universitetda samarali shartnomalardan foydalangan holda ish haqi tizimini joriy etish va qo'llash bo'yicha besh yillik tajribaga asoslangan. M.K. Ammosov "NEFU ilmiy va pedagogik xodimlarini rag'batlantirish tizimi majburlashsiz, moliyaviy vositalar yordamida universitetning strategik rivojlanish rejasida belgilangan asosiy ko'rsatkichlarga erishishga imkon beradi" degan xulosaga kelishgan.

KPI mohiyatiga ko'ra, maqsadlarga erishish ko'rsatkichlari, shuningdek, biznes jarayonlari va har bir xodimning mehnati samaradorligining xususiyatlari bo'lib, strategik xaritaga kiritilgan har bir vazifa uchun hal qilish samaradorligini o'lchaydigan asosiy ko'rsatkichlar aniqlanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotni o'tkazish uchun sohaga oid mavjud adabiyotlarni tahlil qilish, hisobotlari va ma'lumotlarini o'rganish, shuningdek, ilmiy abstraktsiyalash, guruhlashtirish, qiyosiy va dinamik tahlil tadqiqot usullaridan foydalanildi.

Tahlil va tadqiqot natijalari tahlili

Zamonaviy ta'limda oliy ta'lim muassasalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali boshqaruv tizimi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Menejmentda keng qo'llaniladigan vositalardan biri bu KPI sanaladi. Bu ko'rsatkichlar ta'lim muassasalari faoliyatini baholash va ularning uzoq muddatli strategiyasini belgilashda muhim o'rin tutadi.

KPI (Asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari) - bu tashkilotda yoki muayyan faoliyat sohasidagi taraqqiyot va maqsadlarga erishishni o'lchash uchun

ishlatiladigan ko‘rsatkichdir. Oliy ta‘limda KPilar o‘quv jarayonining sifati va samaradorligini, o‘qituvchilar va talabalarga qo‘yilgan vazifalarning bajarilishini, shuningdek, o‘quv va ilmiy maqsadlarga erishishni baholash uchun hisobga olinadi.

KPIning aniqlashdan oldin erishish kerak bo‘lgan maqsad va vazifalarni aniq shakllantirish kerak. KPI to‘g‘ridan-to‘g‘ri ushbu maqsadlardan kelib chiqishi va oliy ta‘lim muassasasining umumiy strategik rejalari bilan bog‘lanishi kerak. KPilar oliy ta‘lim muassasasining maqsad va strategiyasi bilan bevosita bog‘liq bo‘lishi kerak. Ular ushbu maqsadlarga erishishdagi hissani o‘lchashga yordam berishlari va amalga oshirilgan tadbirlar va dasturlarning samaradorligini baholashga yordam berishlari kerak.

Ishlab chiqarish sanoatida	<ul style="list-style-type: none">• KPilar ishlab chiqarish samaradorligini, masalan, nuqsonlar darajasi, ishlab chiqarish quvvati, vaqtni kechiktirish va uskunadan foydalanish samaradorligini o‘lchash uchun ishlatilishi mumkin.
Savdo va marketing sohasida	<ul style="list-style-type: none">• KPilar savdo hajmi, konvertatsiya, yangi mijozlar soni, o‘rtacha hisob, reklama kampaniyalari bo‘yicha ROI va mijozlar ehtiyojini qondirishni o‘z ichiga olishi mumkin.
Xodimlarni boshqarishda	<ul style="list-style-type: none">• KPilar mahsuldorlikni, xodimlarni ushlab turish stavkalarini, xodimlarni o‘qitish va rivojlantirishni, ishdan bo‘shatish darajasini va xodimlarning qoniqishini o‘lchashi mumkin.
Moliyaviy menejmentda	<ul style="list-style-type: none">• KPilar aylanma va foyda, aktivlar aylanmasi, likvidlik, qarz darajalari, ROI va ROEni o‘z ichiga olishi mumkin.
Loyiha boshqaruvida	<ul style="list-style-type: none">• KPilar loyihaning bajarilishini o‘z vaqtida, byudjet, bajarilgan ish sifati, mijozlar ehtiyojini qondirish darajasi va xavf darajasi bo‘yicha baholashi mumkin.

1-rasm. KPI larni boshqaruvning turli sohalarida qo‘llash

Oliy ta‘lim muassasalarini boshqarishda KPIdan foydalanish strategik maqsadlarni amalga oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar va ko‘rsatkichlarni

belgilash, harakatlar va jarayonlar samaradorligini baholash, natijalarni tahlil qilish va asoslangan qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Shuningdek, u universitet boshqaruvining manfaatdor tomonlar, jumladan, talabalar, o‘qituvchilar, ma‘muriyat va moliya organlari oldida ochiqligini oshirishga yordam beradi.

Shuni ta‘kidlash kerak-ki, KPI tizimini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun ma‘lumotlarni to‘plash va tahlil qilish, ko‘rsatkichlarni yetarli darajada aniqlash va ularni doimiy monitoring qilish kerak. Bundan tashqari, xodimlar va manfaatdor tomonlar o‘rtasida KPilar bo‘yicha aniq aloqani ta‘minlash, ulardan samarali foydalanish va universitet maqsadlariga erishishda ishtirok etishni ta‘minlash kerak.

Oliy ta‘lim muassasalarini boshqarishda KPIdan foydalanish universitetni yanada samarali rivojlantirish, ta‘lim sifatini oshirish va bitiruvchilarni zamonaviy mehnat bozori talablariga tayyorlashga xizmat qilmoqda. U strategik menejmentning ajralmas qismi bo‘lib, universitet faoliyatining turli jihatlarini bo‘yicha samaradorligini kuzatish va baholash imkonini beradi.

1-jadval

Oliy ta‘lim muassasalarini boshqarishda KPIni qo‘llash sohalari

№	Qo‘llash sohalari	Tavsifi
1.	Ta‘lim natijalari	Oliy ta‘limning asosiy jihati sifatli ta‘lim berish va talabalarni kelajakdagi kasb-hunarga muvaffaqiyatli tayyorlashdir. Ushbu sohadagi KPilar bitiruv stavkalari, ishga joylashish muvaffaqiyati, talabalarning qoniqishi, akademik ko‘rsatkichlar va o‘quv natijalari bilan bog‘liq boshqa ko‘rsatkichlarni o‘z ichiga olishi mumkin.
2.	O‘qitish sifati	Ta‘lim sifati ta‘lim jarayonining muvaffaqiyatida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ushbu sohadagi KPI fakultet samaradorligi, talabalar rivojlanishi, talabalarning ta‘lim sifatidan qoniqishi va professor-o‘qituvchilar faoliyati bilan bog‘liq boshqa ko‘rsatkichlarni o‘z ichiga olishi mumkin.
3.	Moliyaviy menejment	Nazorat va moliyaviy resurslardan samarali foydalanish universitetni muvaffaqiyatli boshqarishning asosiy jihati hisoblanadi. Ushbu sohadagi KPilar byudjet balansi, universitet rentabelligi, moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligi, tashqi moliyaviy manbalarga bog‘liqlik va universitetning moliyaviy barqarorligini tavsiflovchi boshqa ko‘rsatkichlarni o‘z ichiga olishi mumkin.
4.	Tadqiqot va innovatsiyalar	Oliy ta‘limning o‘ziga xos belgisi tadqiqot va ilmiy rivojlanish va innovatsiyalarga qo‘shgan hissasidir. Ushbu sohadagi KPilar ilmiy nashrlar hajmi, grantlar va moliyalashtirishni jalb qilish, ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish va tadqiqot faoliyati bilan bog‘liq boshqa ko‘rsatkichlarni o‘z ichiga olishi mumkin.
5.	Talabalar va bitiruvchilarning ishtiroki darajasi	Talabalar va bitiruvchilarni universitetning ilmiy va ijtimoiy hayotiga jalb qilish muhim jihatdir. Ushbu sohadagi KPilar talabalar va bitiruvchilarning darsdan tashqari va ijtimoiy tadbirlarda ishtirok etish darajasini, o‘quvchilarning ta‘lim jarayonidan qoniqish darajasini va yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatlarini o‘z ichiga olishi mumkin.

Oliy ta’limning asosiy KPI mezonlarini aniqlash muassasaning aniq maqsad va strategiyalariga bog’liq. Biroq, qo’llanilishi mumkin bo’lgan ba’zi quyidagi umumiy mezonlar mavjud:

- o’quvchilarning faoliyati, ularning o’quv jarayonidagi faolligi, ta’lim dasturlarini muvaffaqiyatli yakunlashi, ko’nikma va malakalarning shakllanish darajasi, baholari va reytinglari bilan bog’liq ko’rsatkichlar;

- bitiruvchilarning muvaffaqiyatli ishga joylashishi, olgan ta’limining mehnat bozori talablariga muvofiqligi, ish haqi darajasi va o’qishni tugatgandan so’ng kasbiy yutuqlari bilan bog’liq ko’rsatkichlar;

- o’quvchilarning qoniqish darajasini o’qitish sifati, ta’lim sharoitlari, qo’llab-quvvatlash va ularning ehtiyojlari va qiziqishlarini amalga oshirish imkoniyatidan o’lchash;

- ilmiy nashrlarni baholash, grantlar va moliyalashtirishni jalb qilish, talabalarning ilmiy tadqiqotlarga jalb qilish darajasi, ilmiy ishlanmalar va innovatsion faoliyatni tijoratlantirish;

- oliy ta’lim muassasasining xalqaro miqyosdagi faoliyati, jumladan, xalqaro hamkorlikning soni va sifati, xalqaro loyihalarda ishtiroki, chet ellik talaba va o’qituvchilarni jalb etish, universitetning xorijdagi obro’-e’tibori bilan bog’liq mezonlar;

- moliyaviy barqarorlik va moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligi, shu jumladan byudjet balansi, rentabellik, ortiqcha xarajatlar va moliyaviy muammolarning oldini olish bilan bog’liq mezonlar;

- barqaror rivojlanish, energiyani tejash, ijtimoiy mas’uliyat va ijtimoiy va madaniy tashabbuslarga jalb qilish bo’yicha chora-tadbirlarni qabul qilish bilan bog’liq mezonlar.

Ta’lim muassasasining strategik maqsadlaridan kelib chiqqan holda KPI mezonlarini tanlash, shuningdek, har bir universitetning xususiyatlari va ustuvorliklarini hisobga olish muhimdir. KPIlar o’lchanadigan, aniq va erishish mumkin bo’lgan hamda oliy ta’lim oldiga qo’yilgan maqsad va vazifalarga mos bo’lishi kerak. Ulardan ta’lim muassasasi faoliyatini va uning maqsadlariga erishishini nazorat qilish, baholash va yaxshilash uchun foydalanish kerak.

KPIlar oliy ta’limning strategik maqsadlariga erishishda muhim rol o’ynaydi. Ular strategik maqsadlar bilan bog’liq bo’lgan asosiy samaradorlik ko’rsatkichlarini aniqlash va o’lchash va ularning amalga oshirilishini doimiy ravishda nazorat qilish imkonini beradi. KPIlar oliy ta’lim muassasasining strategik rejalarini aks ettiruvchi aniq maqsadlarni belgilashga yordam beradi. Ular kuch va resurslarni to’g’ri natijalarga erishishga yo’naltiradi, bu ularga qanchalik yaxshi erishilayotganini o’lchash imkonini beradi.

KPIlar shuningdek, erishilayotgan natijalarni o’lchash va ma’lumotlarni tahlil qilish tizimini ta’minlaydi. Ular rahbariyatga strategik harakatlar qanchalik samarali ekanligini va maqsadlarga erishish uchun qanday o’zgartirishlarni kiritish lozimligini ko’rish imkonini beradi. KPI yana muammoli sohalarni aniqlashga va ustuvorliklarni belgilashga yordam beradi.

KPIlar shaffoflikni yaratadi va natijalarga erishish uchun javobgarlikni mas’uliyatni oshiradi. Ular oliy o’quv yurtining ish faoliyatini kuzatishga va uni belgilangan maqsadlar bilan solishtirishga yordam beradi. Har bir KPI egasi strategik maqsadlarga erishishda o’z hissasi va rollari haqida ko’proq xabardor bo’lishi mumkin.

Oliy ta’limda strategik maqsadlarni boshqarish va ularga erishishda KPI ni PEST tahlili yordamida baholash mumkin. PEST tahlili - bu strategik maqsadlarga erishishga ta’sir qilishi mumkin bo’lgan siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va texnologik omillarni o’rganishga yordam beradigan usul.

2-jadval

KPI ni PEST tahlili yordamida baholash

<p><i>Siyosiy omillar.</i> Siyosatdagi o’zgarishlar, shu jumladan ta’lim qonunchiligi, moliyalashtirish va tartibga solish bilan bog’liq o’zgarishlar boshqaruv va strategik maqsadlarga erishishga ta’sir qilishi mumkin. KPIlar siyosatni amalga oshirish va ta’lim dasturlari samaradorligini baholash uchun ishlatilishi mumkin.</p>	<p><i>Ijtimoiy omillar.</i> Ijtimoiy o’zgarishlar, jumladan, talabalarning ehtiyojlari, mehnat bozori ehtiyojlari va xalqaro raqobat konteksti ham strategik maqsadlarga ta’sir qilishi mumkin. KPIlar ta’lim dasturlari va xizmatlarining joriy talaba va bozor talablariga muvofiqligini baholashga yordam beradi.</p>
<p><i>Iqtisodiy omillar.</i> Iqtisodiy vaziyat, shu jumladan muassasaning moliyaviy holati va mablag’larning mavjudligi strategik maqsadlarga erishishga ta’sir qilishi mumkin. KPI natijalarga erishish uchun resurslar va moliyaviy investitsiyalardan foydalanish samaradorligini baholashga yordam beradi.</p>	<p><i>Texnologik omillar.</i> Texnologiyani rivojlantirish va raqamlashtirish zamonaviy oliy ta’lim uchun muhim ahamiyatga ega. KPI ta’lim jarayonida texnologiyalar va raqamli vositalardan foydalanish samaradorligini baholashda, shuningdek, masofaviy va onlayn ta’limda yuqori natijalarga erishishda yordam berishi mumkin.</p>

KPIlarni PEST tahlili bilan birgalikda qo’llash oliy ta’lim muassasalariga o’z strategiyasini baholash va takomillashtirish hamda o’zgaruvchan sharoit va talablarda strategik maqsadlariga erishish imkonini beradi.

KPIlar oliy ta’limda doimiy takomillashishga va innovatsiyalarni boshqarish imkonini taqdim etib, muvaffaqiyatli natijalarni aniqlash hamda boshqa sohalarga qo’llash imkonini beradi. Bu esa ta’lim muassasasining strategik maqsadlarga muvofiq rivojlanishi va yuksalishiga xizmat qiladi. Bundan tashqari, KPIlar tashkilotga strategik rejalashtirish va maqsadlarni amalga oshirishda izchillikni namoyish etishga yordam beradi. Ular o’zini va boshqa oliy o’quv yurtlari bilan ishlashni baholash va qiyoslash uchun o’lchanadigan standartlarni taqdim etadi.

Xulosa va takliflar

Shunday qilib, tez o'zgarib borayotgan dunyo va raqobatbardosh ta'lim bozorida universitetlar o'z faoliyatini samarali boshqarishi va barqaror rivojlanishi kerak. Faoliyatning asosiy ko'rsatkichlari - KPI ta'lim muassasalari faoliyatini o'lchash va boshqarishning asosiy vositasidir. Oliy ta'lim muassasalarini boshqarishda amaliy KPIlarni ishlab chiqish va qo'llash ularning raqobatbardoshligini, ta'lim standartlari darajasi va ta'lim sifatini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

KPIlar oliy ta'lim muassasasiga o'z harakatlarini strategik maqsadlarga muvofiqlashtirish imkonini beradi. Ular rivojlanishning asosiy yo'nalishlarini aniqlashga yordam beradi va ishning ustuvor yo'nalishlarini yuzaga chiqaradi. Bu menejmentga asoslangan qarorlar qabul qilishga, resurslardan foydalanishni optimallashtirishga va kuchlarni eng muhim vazifalarga jo'naltishga yordam beradi. KPIlar talabalar, o'qituvchilar, ota-onalar, ish beruvchilar va umuman jamiyat kabi turli manfaatdor tomonlarning fikrlari va ehtiyojlarini hisobga olishga imkon beradi. Talabalarning qoniqish darajasi, bitiruvchilarning bandligi natijalari va boshqa ko'rsatkichlar bilan bog'liq ko'rsatkichlarni o'lchash muassasaga manfaatdor tomonlarning ehtiyojlariga moslashishga va sifatli ta'lim berishga yordam beradi.

Oliy ta'limning strategik maqsadlariga erishishda KPIning umumiy roli shundan iboratki, ular strategik rejani amalga oshirishdagi muvaffaqiyatlarni baholash uchun o'lchanadigan ko'rsatkichlar tizimini taqdim etadi. Ular rahbarlarga fikr-mulohazalarini olish, asoslangan qarorlar qabul qilish va strategik maqsadlarga muvofiq oliy ta'lim muassasasi faoliyatini yaxshilashga yordam beradi. KPIlar, shuningdek, universitet boshqaruvining shaffofligi, mas'uliyati va samaradorligini oshirishga yordam beradi.

KPIlarni aniqlash va ulardan foydalanish oliy ta'lim muassasasiga o'zining strategik maqsadlarini aniq belgilash va ularning amalga oshirilishini o'lchash imkonini beradi. Yaxshi ishlab chiqilgan KPIlarni yaratish va ulardan foydalanish boshqaruv xodimlariga strategik maqsadlarga erishish uchun alohida e'tibor talab qiladigan asosiy yo'nalishlarni aniqlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Marr, B. (2012). *Key Performance Indicators (KPI): The 75 measures every manager needs to know*. Pearson UK.
2. Khamidov, O. K., & Kahhorov, O. S. (2020). Prospects of monitoring graduates' employment in digital technologies. *Scientific reports of Bukhara State University*, 4(5), 268-273.
3. Ismatovich, A. B. (2022, October). Models of improving the competitiveness of graduates of higher education institutions in the conditions of the knowledge economy. In *International Conference on Research Identity, Value and Ethics* (pp. 75-79).

4. Khamidov, O. K., & Kakhkhorov, O. S. (2020). The specific areas of strategic management of higher educational institutions. *Scientific Reports of Bukhara State University*, 3(4), 280-289.

5. Ling, J. L. S. (2023). The Effectiveness of Implementing KPI in Education Sector: An Empirical Evaluation of The Secondary Sector in Malaysia. *Journal of Marketing Management and Consumer Behavior*, 4(3).

6. Ismatovich, A. B. (2022, October). Characteristics and influencing factors of competitiveness of graduates of higher education institutions. In *International Conference on Research Identity, Value and Ethics* (pp. 54-58).

7. Petrov, P., & Kamenova-Timareva, M. (2013). A Key Performance Indicators a Framework for Higher Education Institutions. *Vanguard Scientific Instruments in Management*, 19.

8. Qahhorov, O. S., & Adizov, B. I. (2019). Competitiveness of graduates of higher education institutions: concepts, ideas, views. *Society and Governance*, (1), 83.

9. Аверина, М. Н., Акбашева, Д. М., Бессонова, Н. С., Голайдо, И. М., Головки, И. И., Замараева, А. И., ... & Чурюканова, Е. О. (2021). Инновационное развитие: потенциал науки, бизнеса, образования.

10. Адизов, Б. (2022). Ўзбекистонда олий таълим муассасалари битирувчилари рақобатбардошлигини ошириш жараёнларини эконометрик моделлаштириш ва прогнозлаш. *Economics and education*, 23(4), 269-278.

11. Аралбаева, Г. Г., Волкова, Е. Н., Доскач, К. Н., Дулов, М. И., Дунамалян, Р. А., Кокшарова, Е. А., ... & Цаклиотис, Г. (2020). Инновационное развитие: потенциал науки и современного образования.

12. Хамидов, О. Х., Гушко, С. В., Маманазаров, А. Б., Кулишов, В. В., & Маманазаров, И. А. (2020). Современная парадигма образования в условиях цифровой и SMART-экономики. *Современное образование (Узбекистан)*, (4 (89)), 3-9.

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz